

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING METODIK TAYYORGARLIGI
TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK MOHIYATI****Abduraximova Muxtaramxon**

Namangan Davlat Pedagogika Instituti, Pedagogika nazariyasi va pedagogik ta’limotlar tarixi yo‘nalishi tayanch doktorantura (PhD) 1-bosqich tadqiqotchisi.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolamda bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi tushunchasining pedagogik mohiyati, uning zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rni hamda ahamiyati yoritilgan. Chunki bo‘lajak o‘qituvchilar tajribasi va faoliyati hozirgi jamiyatimiz uchun dolzarb bo‘lmoqda. Tadqiqotda oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida metodik tayyorgarlikni shakllantirish, ularning mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Albatta bu tahlillar biz uchun juda ham muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, mustaqil ta’lim, o‘quv jarayonini tashkil etish, o‘qituvchining metodik faoliyati hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’siri ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Maqolada metodik tayyorgarlikni rivojlantirish bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatga samarali kirishishini ta’minlovchi muhim omil sifatida ko‘rib chiqiladi.

KALIT SO‘ZLAR: *bo‘lajak o‘qituvchi, metodik tayyorgarlik, pedagogik kompetensiya, mustaqil ta’lim, ijodiy fikrlash, kasbiy faoliyat, o‘quv jarayoni, pedagogik texnologiyalar, kredit-modul tizimi, kasbiy rivojlanish.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается педагогическая сущность понятия методической подготовки будущих учителей, а также её роль и значение в современной системе образования. Поскольку опыт и профессиональная деятельность будущих педагогов становятся особенно актуальными в современном обществе, данная проблема приобретает важное значение. В исследовании анализируются вопросы формирования методической подготовки в процессе обучения будущих учителей в высших учебных заведениях, развития их самостоятельного мышления, творческого подхода и профессиональных компетенций. Безусловно, проведённый анализ играет важную роль в научном и практическом плане. Также научно обоснованы значение самостоятельного обучения, организация учебного процесса, методическая деятельность преподавателя и влияние современных педагогических технологий. В статье методическая подготовка рассматривается

как один из ключевых факторов, обеспечивающих эффективное вхождение будущих учителей в профессиональную деятельность.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА : будущий учитель, методическая подготовка, педагогическая компетентность, самостоятельное обучение, творческое мышление, профессиональная деятельность, учебный процесс, педагогические технологии, кредитно-модульная система, профессиональное развитие.

ABSTRACT

This article examines the pedagogical essence of the concept of methodological training of future teachers, as well as its role and significance in the modern education system. Since the experience and professional activity of future educators have become highly relevant in today's society, this issue is of great importance. The study analyzes the formation of methodological training in the process of preparing future teachers in higher education institutions, as well as the development of their independent thinking, creative approach, and professional competencies. Undoubtedly, these analyses play a significant role both scientifically and practically. In addition, the importance of independent learning, the organization of the educational process, the methodological activity of teachers, and the impact of modern pedagogical technologies are scientifically substantiated. The article considers methodological training as a key factor ensuring the effective entry of future teachers into professional activity.

KEYWORDS: *future teacher, methodological training, pedagogical competence, independent learning, creative thinking, professional activity, educational process, pedagogical technologies, credit-module system, professional development.*

KIRISH

Jamiyatning barcha sohalarida yuz berayotgan tezkor o‘zgarishlar oliy ta’lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayoniga ham bevosita ta’sir ko‘rsatib, unga yangi va zamonaviy talablarni qo‘ymoqda. Hozirgi globallashtirish sharoitida nafaqat nazariy bilimlarga ega, balki amaliy ko‘nikmalarni puxta egallagan, mustaqil fikrlay oladigan, ijodiy yondashuvga ega hamda tez o‘zgaruvchan sharoitlarga moslasha oladigan pedagog kadrlarga ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi ularning kasbiy faoliyatga samarali kirishishini ta’minlovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi. Metodik tayyorgarlik o‘qituvchining o‘quv jarayonini to‘g‘ri tashkil etishi, ta’lim metodlarini maqsadga muvofiq tanlashi hamda o‘quvchilarning bilim olish jarayonini samarali boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Darhaqiqat, so‘nggi yillarda ta’lim jarayonidagi islohotlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar bu masalaning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Shaxsiy tajribamdan kelib

chiqib aytishim mumkinki, laboratoriya mashg‘ulotlari jarayonida tajriba o‘tkazish va mustaqil izlanishlar olib borish jarayonlari metodik tayyorgarlikning naqadar muhim ekanligini amalda ko‘rsatadi.¹⁴⁷ Ayniqsa, tajriba davomida olingan natijalarni tahlil qilish, ularni nazariy bilimlar bilan uyg‘unlashtirish va xulosa chiqarish jarayoni bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy saviyasini oshirishda katta rol o‘ynaydi. Shuningdek, mustaqil ta‘limning kengayishi, kredit-modul tizimining joriy etilishi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta‘lim jarayoniga tatbiq etilishi bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu bois, metodik tayyorgarlik faqat nazariy bilimlar yig‘indisi emas, balki ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish qobiliyatlarini shakllantiruvchi murakkab pedagogik jarayon sifatida qaraladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi tushunchasining pedagogik mohiyatini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda zamonaviy ta‘lim tizimidagi o‘qitish jarayonlari, mustaqil ta‘limning o‘rni hamda pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi.¹⁴⁸

Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning quyidagi metodlaridan foydalanildi: nazariy tahlil va sintez, pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda tizimli yondashuv. Shuningdek, oliy ta‘lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida metodik tayyorgarlikni shakllantirishga doir ilmiy adabiyotlar, pedagogik konsepsiyalar va amaldagi ta‘lim me‘yoriy hujjatlari o‘rganildi. Darhaqiqat, shaxsiy tajribamga tayanib shuni ta‘kidlashim mumkinki, laboratoriya va amaliy mashg‘ulotlar jarayonida olib borilgan kuzatuvlar metodik tayyorgarlikning amaliy ahamiyatini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi. Xususan, tajriba o‘tkazish jarayonida talabalarning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyatlari ularning metodik tayyorgarlik darajasini yaqqol namoyon etadi. Shaxsiy mulohazam shuki, so‘nggi yillarda

¹⁴⁷ O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

¹⁴⁸ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni: “Oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”. – Toshkent, 2019.

ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan kredit-modul tizimining joriy etilishi va mustaqil ta'lim ulushining oshishi metodik tayyorgarlikni rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Metodologik yondashuvlarimdan kelib chiqib aytish mumkinki, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda faqat nazariy bilimlar yetarli emas, balki amaliy faoliyat, ijodiy yondashuv va mustaqil ishlash ko'nikmalari ham muhim o'rin tutadi.

Shu bois, tadqiqotda tizimli yondashuv asosida metodik tayyorgarlikni rivojlantirish jarayoni o'qituvchi va talaba hamkorligiga, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishga tayanadi. Bu esa bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy faoliyatga puxta tayyor bo'lib kirishishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Bo'lajak pedagoglarning metodik tayyorgarligi muammosi zamonaviy pedagogika hamda didaktika fanida keng tadqiq etilayotgan dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu masalani tahlil qilish jarayonida men o'qigan ilmiy manbalar, shuningdek, mahalliy va xorijiy adabiyotlar asosida olib borgan qiyosiy tahlillarim shuni ko'rsatdiki, metodik tayyorgarlik tushunchasi faqat bilim va ko'nikmalar majmui emas, balki bo'lajak o'qituvchining kasbiy faoliyatga kompleks, tizimli tayyorligini ifodalovchi muhim pedagogik kategoriya ekan.

Men mutolaa qilgan adabiyotlar orasida L.V. Golish va D.M. Fayzullaeva kabi olimlarning ilmiy qarashlari alohida ahamiyat kasb etadi. Ularning ishlarida mustaqil faoliyatni tashkil etish, rejalashtirish, monitoring yuritish va baholash jarayonlari o'qituvchining metodik faoliyati bilan bevosita bog'liqligi asoslab berilgan. Ushbu manbalarni chuqur tahlil qilganimda, metodik tayyorgarlikning samarali shakllanishi aynan tizimli yondashuv va bosqichma-bosqich pedagogik boshqaruv orqali amalga oshirilishini angladim.¹⁴⁹

Shuningdek, xorijiy ilmiy adabiyotlar bo'yicha olib borgan qiyosiy tahlillarim shuni ko'rsatdiki, rivojlangan ta'lim tizimlarida bo'lajak o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini shakllantirishda mustaqil o'qish, tanqidiy tafakkur va ijodiy yondashuvga katta e'tibor qaratiladi. Bunday yondashuvlar zamonaviy ta'lim jarayonining asosiy tendensiyasi sifatida talabanning o'zini o'zi rivojlantirishiga yo'naltirilgan. Men o'rgangan manbalarda, xususan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni hamda 2030-yilgacha oliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasida metodik tayyorgarlik

¹⁴⁹ Golish L.V., Fayzullaeva D.M. Ta'lim jarayonida mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.

masalasiga alohida urg‘u berilganini kuzatish mumkin. Ushbu hujjatlarda mustaqil ta‘lim soatlarini kengaytirish, kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish hamda o‘quv jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish zarurligi ta‘kidlangan. Shaxsiy mulohazam shuki, darhaqiqat, so‘nggi yillarda amalga oshirilgan ilmiy izlanishlar hamda amaliy tajribalarim (jumladan, laboratoriya va amaliy mashg‘ulotlarda o‘tkazgan kuzatuvlarim) metodik tayyorgarlik faqat nazariy bilim bilan chegaralanib qolmasdan, balki amaliy faoliyat, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv bilan uzviy bog‘liq ekanini tasdiqlaydi. Aynan shu jihat bo‘lajak pedagogning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Amalga oshirilgan empirik izlanishlar, olib borilgan kuzatuvlar hamda shaxsiy ilmiy yondashuvlar asosida shuni ta‘kidlash mumkinki, bo‘lajak pedagog kadrlarning metodik tayyorgarligi zamonaviy ta‘lim tizimining ustuvor ilmiy-pedagogik yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Tahlil jarayonida aniqlanishicha, ushbu kategoriya faqat nazariy bilimlar majmuasi bilan cheklanib qolmay, balki kasbiy faoliyatga yo‘naltirilgan integrativ va amaliy tayyorgarlik tizimini ham qamrab oladi. Tadqiqot natijalariga tayangan holda qayd etish joizki, oliy ta‘lim muassasalarida tashkil etilayotgan o‘quv jarayonlari bo‘lajak mutaxassislarining mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirish, kreativ yondashuvni shakllantirish hamda kasbiy salohiyatni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. O‘tkazilgan tahliliy jarayonlar davomida talabalarning mustaqil faoliyatga jalb etilishi ularning analitik fikrlash doirasini kengaytirishi va amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil ekanligi kuzatildi. Shaxsiy ilmiy kuzatuvlarimga tayangan holda shuni qayd etish lozimki, metodik tayyorgarlik jarayonida pedagogning fasilitatorlik, yo‘naltiruvchi va tashkiliy-metodik funksiyalari yetakchi o‘rin tutadi. Mustaqil topshiriqlarni bajarish, amaliy mashg‘ulotlarda faol ishtirok etish hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash talabalarda real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va optimal yechimlar ishlab chiqish kompetensiyasini shakllantiradi.

1-Jadval. Bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini shakllantiruvchi asosiy omillar

№	Asosiy yo‘nalishlar	Mazmuni	Kutiladigan natija
1	Mustaqil ta’lim faoliyati	Talabalarning o‘z ustida ishlashi, o‘quv materiallarini mustaqil o‘zlashtirishi	Bilimlarni chuqur egallash, mustaqil fikrlashning rivojlanishi
2	Metodik kompetensiyalar	O‘qitish usullari, metod va texnologiyalarni o‘zlashtirish	Kasbiy faoliyatga tayyorlikning oshishi
3	Ijodiy yondashuv	Muammoli vaziyatlarni hal etishda kreativ fikrlash	Innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyati
4	Pedagogik texnologiyalar	Zamonaviy o‘qitish vositalari va raqamli texnologiyalar	Ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish
5	Amaliy mashg‘ulotlar	Laboratoriya va amaliy darslarda ishtirok	Nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmasi
6	Kredit-modul tizimi	Mustaqil ish ulushining oshirilishi va individual yondashuv	O‘z-o‘zini boshqarish va mas’uliyat hissining shakllanishi

Bundan tashqari, olib borilgan monitoring natijalari shuni ko‘rsatadiki, kredit-modul tizimi asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni talabalarning o‘z-o‘zini rivojlantirishga yo‘naltirilgan faoliyatini faollashtirib, bilimlarni mustaqil egallash mexanizmini kuchaytirmoqda. Bu esa metodik tayyorgarlik sifatini oshirishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Umumiy natijalar tahlili asosida quyidagi ustuvor yo‘nalishlar ajratib ko‘rsatildi:

- mustaqil o‘quv-bilish faoliyatini tizimli optimallashtirish;
- tanqidiy va kreativ tafakkur kompetensiyalarini rivojlantirish;
- kasbiy-pedagogik kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirish;
- raqamli va innovatsion pedagogik texnologiyalarni integratsiyalash.

Xulosa sifatida qayd etish mumkinki, amalga oshirilgan ilmiy tahlillar metodik tayyorgarlikning murakkab, ko‘p komponentli va tizimli xarakterga ega ekanligini tasdiqlaydi. Mazkur jarayon bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatga samarali adaptatsiyasida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni: “Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”. – Toshkent, 2019.
3. Golish L.V., Fayzullaeva D.M. Ta’lim jarayonida mustaqil ta’limni tashkil etish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
4. Pidkasistiy P.I. Pedagogika va o‘quvchilarning mustaqil faoliyati nazariyasi. – Moskva: Pedagogika, 2010.
5. Shamova T.I. O‘quv jarayonida bilish faolligini rivojlantirish. – Moskva: Prosveshchenie, 2009.
6. Verbitskiy A.A. Kompetensiyaviy yondashuv asoslari va ta’lim texnologiyalari. – Moskva, 2012.
7. Leontiev A.N. Faoliyat, ong va shaxs. – Moskva: Politizdat, 1975.
8. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1982.
9. Krivileva A., Kucheryavy A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Moskva, 2016.
10. Miroshnichenko Yu., Troyan O. Talabalarning mustaqil o‘quv faoliyatini tashkil etish muammolari. – Kiev, 2018.